

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייס שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

אבינו מלכנו

הלכה

אם יש ענין לחשמיט חובות בזה"ז

פרשת נצבים תשפ"ב

שנה כ"ד - קובץ מ"א [תתכ"א]

יד"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

פרשת נצבים

להשאיר חוב שהשמיטה ישמיטנו

[משנה ראשונה – מנחת אשר שביעית סימן ס"ד אות ה']

ובמה ששאל האם יש ענין להשאיר חוב כלשהו שהשמיטה ישמיטנו ולא לכלול אותו בפרוזבול.

כך אכן כתב בבן איש חי (סוף פר' כי תבא), ועיין עוד בזה בשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סימן קנ"א).

אך כבר ביארתי (לעיל סימן י"ט) את הנלענ"ד דאין שמיטת כספים אפקעתא דמלכא, ואף המלוה אינו מצווה למחול חובותיו, וכל מצות שמיטת כספים אינה אלא עזיבת החובות, ושמיטת כספים דומה לגמרי ביסוד גדרה למצות שמיטת קרקעות, וכשם שנצטוונו לעזוב את הקרקעות ולא לעבדן בחרישה וזריעה, כך נצטוונו לעזוב את החובות ולא לגבותן.

ובאמת לא מצינו בתורה לשון שמיטה אלא בשתי אלה, מחד נצטוונו בשמיטת קרקעות ואיסור עבודת הארץ (שמות כ"ג י"א) "והשביעת תשמטנה ונטשתה", וברש"י שם "תשמטנה – מעבודה", ומאידך נצטוונו (דברים ט"ו ב') "שמוט כל בעל משה ידו".

ואף לשון אפקעתא דמלכא מצינו בשתי אלה, בב"מ (ל"ט ע"א וק"ו ע"א) וברש"י (שם ק"ו) "אפקעתא דמלכא - המלך ביטלו מלזורעה" ובשמיטת כספים מצינו לשון אפקעתא דמלכא בדברי רבותינו הראשונים (עיין לעיל סימן י"ט).

ונראה מזה דגדר אחד לשני מצוות אלה, וכשם שהשביעית מפקיעה מן האדם את הזכות לממש בעלותו על קרקעותיו לזורען ולאכול פירותיהן כך השביעית מפקיעה מן האדם לממש את חובותיו ולגבותן.

ונראה לפי"ז דכשם שכתבתי במק"א (לעיל סימן כ"ה) שאין כל מצוה לקנות קרקע בשביעית על מנת שלא לזורעה, כך נראה דאין כל ענין להלוות על מנת לשמט.

ונראה עוד בזה, דהנה נתבאר (לעיל סימן כ"ג אות ו') בגדר הלאו דהשמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל, דבאמת אין מצוה על האדם לחלק מעותיו במתנה בשנת

אם יש ענין להשמיט חובות בזמן הזה

השביעית, ואין כל עבירה ופגם להתנות על מנת שלא תשמטני בשביעית כשם שאין כל איסור להלוות על המשכון או למסור שטרותיו לבית דין ולכתוב פרוזבול.

וכל גדר מצות שמיטת כספים אינה אלא במצב של בדיעבד, כאשר הלוה כסף לחבירו והלוה לא שילם בזמן ועבר עליו השביעית, והמלוה יש לו צורך בכספים אלו ובשעת ההלוואה התכוון לגבותן, ועכשיו הוא מתגבר על יצרו ועל זכותו ומשמט זה מצותו, והרי זה כמי שיש קרקע בידו שהוא זורע ואוכל פירותיה בכל שאר השנים ובשביעית הוא משמיט וזה מצותו, אבל אין כל מצוה להלוות מתחילה על מנת לשמט.

וראיתי מי שהביא ראייה שיש ענין במנהג זה מדברי האור זרוע (עבו"ז סימן ק"כ) וכ"כ הסמ"ע (סק"כ) במה שכתב הרמ"א (בסעיף ט') דאם כתב לשון פקדון בשטר אין השביעית משמטתו, ואם נהגו לכתוב כן בכל השטרות ובשטר מסויים לא כתבו לשון פקדון לא אמרינן דהו"ל כאילו נכתב, אלא הלוה נאמן לטעון דבכונה לא נכתב לשון מתנה כדי לקיים מצות שמיטת כספים. וכ"כ התומים (ס"ק כ"א) וערוך השלחן (ס"ו), עיי"ש.

הרי לן דיש מצוה לכתחלה לקיים מצות שמיטת כספים.

ותמה אני על ראייה זו, דזה הרי פשוט דיש מצוה בשמיטת כספים, אך אין זה אלא במלוה לעני או לעשיר בהלוואה גמורה לגמילות חסדים על מנת להפרע ממנו ובזה נצטוינו דאם הלוה לא שילם והגיע שביעית להשמיט את החוב, וכל כה"ג ודאי קיים מצות עשה ויבא על שכרו, ובודאי ראוי ונכון טפי לקיים מצות השמיטה מאשר לעשות טצדקי להיפטר ממנה. ואף שביארתי במק"א (לעיל סימן ס"א) דאין כל איסור בטצדקי אלה, מ"מ ודאי עדיף לא לעקוף את שמיטת הכספים אלא לקיים מצוה זו. והמלוה על מנת לגבות חובו, ושוב מקיים מצות השמיטה הרי זה כמי שהשמט את אדמותיו על זורען, ובהכי מיירי כל הני פוסקים, דהלא פשוט דשטר חוב זה שלא נכתב בו לשון פקדון, הוא שטר גמור שהמלוה מתכוין לגבותו ככל שט"ח דעלמא, אלא שכוונתו לקיים מצות שמיטת כספים אם הלוה לא יעמוד בהתחייבותו ולא ישלם בזמן. ואין ללמוד מדבריהם דיש ענין להלוות סכום פעוט שאין הלוה צריך אותו ואין המלוה מתחסר בו ואין כאן כל מהות הלוואה, רק על מנת לקיים מצוה זו.

ובאמת נראה דכל כה"ג אין כאן הלוואה אלא מתנה בעלמא, דהלא אין הדעת סובלת ואין זה מקובל שיבא אדם לחבירו ליתן לו הלוואה בסכום פעוט כאשר פלוני

אם יש ענין להשמיט חובות בזמן הזה

לא ביקש, ובהכרח יצטרך להסביר ללוח שכל כוונתו אינה אלא לקיים את המצוה של שמיטת כספים ואין לו כל כונה שכסף זה יחזור אליו, וכל כה"ג אין כאן אלא מתנה בעלמא.

הגע בעצמך, אם אכן תעבור השביעית על חוב זה והמלוה כתב פרוזבול והחליט שלא לשמט, והצדדים יבואו לדין, נראה לכאורה שנפסוק שפטור הוא מלשלם דהלא מעולם לא ביקש הלוואה מחבירו, וחבירו הוא זה שהציע לו לשמש בעבורו "חפצא דמצווה" כדי לקיים מצות שמיטת כספים והלוה הסכים לקחת מעותיו לשם כך, ומעולם לא לקח כספים אלה על מנת שיתחייב להחזירם.

וא"כ אין כאן לא יגוש כיון דאין לו זכות לנגוש, ואין מצוה לשמט את מה שאין בידו לתבוע.

ואין זה דומה למש"כ הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל פ"ט ה"ט) דהמלוה את חבירו על מנת שלא יתבענו השביעית משמטתו, דלהדיא כתב שם הכסף משנה דהשביעית משמטתו כיון שחייב לשלם כדי לצאת ידי שמים דלא התנה אלא שלא לתבעו בדיני אדם אבל לא פטרו מדיני שמים, משא"כ בנידון ואף לפי דברי המלוה לא הלווהו אלא על מנת לשמט ולפטרו אף בדיני שמים.

ואף שאמרו חז"ל (שביעית פ"י מ"ט) דהמחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו, אין זה אלא מעלת החסידות אך אין עליו כל חיוב שהוא ואף לא לצאת ידי שמים, ואף לא לפנים משוה"ד.

ועוד דעד כאן לא אמרו דרוח חכמים נוחה הימנו אלא בהלוואה דעלמא שלוחה על מנת לשלם והמלוה נושא אליו את עיניו לקבל בחזרה את אשר הלוה לו בחסדו ותום לבבו, ולהדיא אמרו שם במשנה דכל המקיים דבריו רוח חכמים נוחה הימנו, אבל בני"ד שהלוה לא ביקש מאומה והמלוה הוא זה שיזם הלוואה זו על מנת לקיים מצוה, פשיטא שאין על הלוה שום שמץ מצוה להחזיר חוב זה, ואף אין רוח חכמים נוחה הימנו.

סוף דבר לענ"ד כל כה"ג הוי מתנה בעלמא וממילא אין בו כל מצוה של שמיטת כספים.

אך על אף כל האמור לעיל, כבר ביארתי במק"א (לעיל סימן כ"ה) דאף שלענ"ד אין כל ענין לקנות קרקע באר"י על מנת לשוממה בשביעית, במעלות גדולי החסידים

אם יש ענין להשמיט חובות בזמן הזה

הדבקים במצוות ה' בכל לבבם ובכל נפשם ומשתוקקים לשפיע עליון הנשפע מן המצוות וידוע דיש ענין על פי הקבלה שהאדם יקיים את כל תרי"ג מצוות שבתורה (אלה שבידו לקיים) על מנת לזכות באורות ובהארות עליונות וקדושות הנשפעות מכל מצוה ומצוה לפי ענינה וספירותיה, להם ולדכוותם יש ענין בכה"ג, וא"כ נראה לכאורה אף לגבי שמיטת כספים, אעפ"י שבגדרי ההלכה אין זה דומה כלל למצות ציצית שהאדם מצווה ליכנס לחיובה ובעידנא דריתחא אף נענש שלא קיימה (מנחות מ"א ע"א), מ"מ על הצדיקים ועל החסידים מעלת ההשתוקקות וחכם לב יקח מצוות (והארכתי בזה במק"א).

אך מכיון ששביעית בזמן הזה אינה אלא מדרבנן יש לעיין ולפקפק אם יש בזה ענין.

ועוד יש לעיין לפי מה שהביא הב"י (ריש סימן ס"ז) בבדק הבית את דברי הריטב"א שבידו של הלל הזקן היה לתקן פרוזבול, מפני שרבנן תיקנו שמיטת כספים רק זכר לשמיטה דאורייתא, ומתקיים זכר זה גם ע"י הפרוזבול דאשווא מילתא כשבאים כולם לעשות פרוזבול, ולדבריו לכאורה אין כל טעם לעשות זכר נוסף על ידי השמטת החוב ממש, וצ"ע.

ומ"מ אם רצונו של אדם לקיים מצוה זו עליו להתנות עם הלוח ולסביר לו שמדובר בהלוואה ואם ירצה יש לו זכות לכתוב פרוזבול ולגבות לאחר השביעית, ושדעת הלוח מסכמת לזה, ואז ישמיט את החוב ומקיים מצותו.

ודו"ק בכ"ז.

אם יש ענין להשמיט חובות בזמן הזה

ב

אם יש ענין להשמיט חובות בזמן הזה

[מהדורא תניינא]

הנה כתב הבן איש חי (פר' כי תבא שנה ראשונה סעיף כ"ו):

"והנה יש מתחסדים אחר שכותבין הפרוזבול מלוה לחבירו סך מה, עשרה גרוש או פחות או יותר, ועל זה הסך לא יחול הפרוזבול כיון שהלוהו אחר זמן הפרוזבול, ואז אחר ר"ה כשיביא לו חבירו המעות לפרעו יאמר לו משמט אני ולא יקבלם ממנו, ויאכל הלוח ולחדי במעות אלו, והמלוה לחדי במצות שמיטת כספים שקיים אותה בפועל, ותהילת לאל ית' הנהגתי מצוה זו פה עירנו בגדא"ד יע"א, הדפסתי שטרות של פרוזבול וחלקתי אותם לכמה בני אדם ועשאום, וגם למדתי אותם שיעשו כן להלוות אחר זמן הפרוזבול סך מה ולקיים המצוה בפועל כאמור לעיל, אשריהם ישראל אוהבי מצות ה' ועושים אותם בשמחה: וגם אם לוח אדם מחבירו ככרות לחם אפילו ככר אחד נוהג בזה דין שמיטה, על כן טוב שתלוה האשה יום ערב ר"ה ככר או שתים או שלש לחברתה, ואחר ר"ה כשתפרע לה תאמר לה משמטת אני, והרי זו מקיימת מצות שמיטה, ועיין חיים שאל ח"ב סי' ל"ח אות י"ג, וכן עשו קצת נשים פה עירנו יע"א כי דרשתי דבר זה בעזה"י ברבים אשריהם ישראל".

וספרים רבים העתיקו הלכה זו, וכך נהגו רבים וכפי שהעיד הגאון בדבריו, אך לא מצינו הנהגה זו בדברי גדולי הדורות למימות הגמ' עד אחרוני האחרונים, ועיין בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ד חו"מ סימן י"ב) שפלפל בשאלה זו.

ונחזה אנן.

והנה כבר הארכתי במנחת אשר על שביעית (סימן כ"ה) לבאר דאין כל ענין לקנות פיסת אדמה בארץ ישראל ולהובירה כדי לקיים מצות שביתת הארץ, ולכאורה הוי אמינא שדין שמיטת כספים כדין שביתת הארץ, דשניהם ענין אחד וגדר אחד, ובשניהם אין גדר המצוה אלא השמיטה, וכשם שנצטוונו לא לעבד את הארץ, אלא לשמטה מעבודה ולהפקיר פירותיה, כך נצטוונו להשמיט את החובות ולא לגבותם.

אם יש ענין להשמיט חובות בזמן הזה

ואכן כך כתבתי במנחת אשר (שם סימן ס"ד אות ה'). אך חוזרני בי ממה שכתבתי שם, ונראה יותר דשאני שמיטת כספים משמיטת הארץ, ואפרש שיחתי.

הנה משלשה טעמים נראה דאין כל ענין ואף לא מדת חסידות בקנין פיסת אדמה בארץ ישראל כדי להובירה ולהשביתה:

א. לא מצינו שמצוה על האדם להכניס עצמו לידי חיוב שעדיין לא נתחייב בה כדי לקיים מצוה אלא במצוה שיש בה קום ועשה, כגון ציצית שאמרו (מנחות מ"א ע"א) דבעידנא דריתחא נענשים עליה, וכן בהפרשת תרומות ומעשרות שאמרו (סוטה י"ד ע"א) שמושה רבינו נתאוהה ליכנס לארץ ישראל כדי לקיים מצוותיה. אבל לא מצינו ענין זה בשב ואל תעשה.

והרי מעולם לא שמענו שמצוה לקנות בהמה כדי לקיים בה מצות שביתת בהמתו, ועיין במנחת אשר (שם סימן כ"ה) שהארכתי בזה.

ב. באמת אין מצות שביתת הארץ תלויה כלל בבעלות, ובניגוד למצות שביתת בהמתו, שבה נצטווה כל אדם מישראל להשבית את בהמתו שלו כמ"ש "למען ינוח שורך וחמורך", דשביתת הארץ בשביעית נצטוו להשבית את אדמת ארץ ישראל, וכל מי שנמנע מעשיית עבודות הארץ והאילנות בין באדמה שלו ובין בשל זולתו מקיים מצות עשה, וכל העושה עבודה זו בין בשלו ובין בשל זולתו עבר בעשה ול"ת.

וגם בזה הארכתי שם.

ג. ונראה עוד, דעד כאן לא מצינו מדת חסידות אלא כאשר האדם מכניס עצמו לחיוב כדי לקיים מצוה בשלימותה, ולעשות נחת רוח ליוצרו, שהרי באמת עדיין אינו מחוייב בה ואין במניעתו ביטול מצות עשה, אלא שחכם לב יקח מצות ורצונו לעבוד את ה', אבל כאשר אין במעשיו כל עבודת ה' ולא שמין של מסירות נפש, אין בזה ענין כלל.

והלא מהות מצות השמיטה אינו אלא כאשר בעל הפרדס, הכרם והשדה, שמהם הוא מפרנס את ביתו, והוא אוכל פרי אדמתו, ועיניו רואות וכלות ואדמתו שוממה והוא נושא את עיניו למרום לבקש מאל אוכלו, ולא בכדי דרשו חז"ל (ילקו"ש תהלים תת"ס) על שומרי שביעית את הפסוק (תהלים ק"ג כ') "גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו",

אם יש ענין להשמיט חובות בזמן הזה

וכבר כתבתי בשיחות מנחת אשר (עה"ת פר' בהר) שלא דרשו פסוק זה אלא על שומרי שביעית, ועל בני ישראל שהקדימו נעשה לנשמע במעמד הר סיני, עי"ש.

אך מה חפץ ומה תוחלת יש במי שקונה פיסת אדמת בור בארץ ישראל, והוא כלל אינו יודע ואין לו ענין לדעת היכן הוא, ואין לו חפץ לאכול את פריה, והלא אין בזה כל טורח וכל עבודת ה', וכי לאלה גבורי כח יקראו, אתמהה.

ולאחר כל הנ"ל, נראה דשאני שמיטת כספים משביתת הארץ, ואבאר.

הנה אף שגם שמיטת כספים מצד עצם המעשה אף הוא בשב ואל תעשה ולא בקום ועשה, מצד מהות הענין הוי כעין קום ועשה, דהלא יסוד מצוה זו הוי גמילות חסדים, וכעין מצות צדקה, דהלא רוב הלווים עניים המה, וכך מפורש בקרא (דברים ט"ו ט') "השמור לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחיך האביון וכו'".

ורבותינו הראשונים מפרשי טעמי המצוות כבר ביארו טעם מצוה זו שכל ענינה הרחמים והחמלה, עיין מורה נבוכים (ח"ג פרק ל"ט) ובספר החינוך (מצוה תע"ז). וכיון שכן נראה דאם באמת אדם משמיט חוב שמצפה היה לפרעונו מתוך חמלתו על העני והאביון, ואינו כוללו בפרוזבול, ומקיים בזה את רצון ה' בכל מהות מצוה זו שכל ענינו לחמול על הענים ולהטיב עמהם, אכן יש בזה מדת חסידות ומעלה יתירה.

אמנם אין זה אלא כאשר מדובר בהלוואה שניתנה על מנת לפורעה וכבר הגיע זמן הפרעון והלוה לא היה בידו לשלם, והמלוה משמיט את החוב ונמנע מלגבותה, אבל עדיין דברי הבן איש חי תמוהים בעיני, דהלא כתב שלאחר כתיבת הפרוזבול יתן לחבירו הלוה דבר של מה בכך, כגון עשרה גרוש או פחות או יותר, כאשר כל כונתו רק לקיים מצות שמיטת כספים, וכן כתב שגם הנשים ילוו ככר לחם זו מזו כדי לקיים מצוה זו, ולענ"ד עצה זו אין בה ממש מחדא ותרי טעמי:

א. כיון שאין בהלוואה זו כל ממש, וחבירו אין לו ענין ללוות עשרה גרוש, ואין לאשה ענין ללוות ככר לחם, ואין כאן אלא מעשה בעלמא, שוב הוי זאת כקונה פיסת אדמת אר"י כדי לקיים מצות שביתת הארץ, ואין בזה כל עבודת ה' ולא נגע במהות המצוה.

אם יש ענין להשמיט חובות בזמן הזה

ועוד דבאמת נראה דכל כהאי גוונא אין זה הלוואה כלל, אלא כעין מתנה, דמעיקרא נתן מעות אלה על מנת שלא לגבותן, והלוח מעיקרא קיבל גרושים אלה על מנת שלא לפרוען, וכמ"ש במנחת אשר (שם סימן ס"ד אות ה').

ודו"ק בכל זה.

ב

אם ביד האדם להחריג חוב מן הפרוזבול

ולאחר שנתבאר שאכן יש מדת חסידות להשמיט חוב כל שהוא, יש לעיין אם צריך לפרש בפרוזבול שהוא משייר הלוואה מסויימת ואינו מוסרו לבית דין, או שמא די בכוונת הלב.

ונראה לכאורה שדי בכוונת לבו גרידא, דהלא באמת אין בפרוזבול כל פירוט של חובותיו של המלוה, ואין הבית דין יודע כלל כמה חובות יש לו ולמי, ועוד דיש ואין הבית דין יודע כלל שנמסרו לו חובות ונעשה פרוזבול בשמו, ומסתבר דהוא הדין שאין המלוה צריך להודיע לבית דין שיש חוב שהוא רוצה להשמיט, ואף שבנוסח הפרוזבול הוא מוסר לבית דין כל חוב שיש לי, אין בזה משום דברים שבלב שאינם דברים, דעד כאן לא אמרו שאינם דברים אלא במה שבין אדם לחבירו. כגון קידושין, גירושין, מקח וממכר וכדו', אבל לא בענין הפרוזבול שהמלוה כותבו ואינו צריך לדעת הלוח והבית דין, ומסתבר שיכול הוא בלבו להוציא חוב מסויים מכלל הפרוזבול כדי לקיים מצוה זו.

אך זו פשיטא לן דחוב שנכתב עליו פרוזבול אף אם משמיטו אינו אלא כנותן מתנה ואינו מקיים בו מצות שמיטת כספים, כיון שחוב זה הוי כנמסר לבית דין ואין שמיטת כספים נוהג בו, וז"פ.

ג

אם יש ביד האדם לחזור בו ולבטל פרוזבול

ועוד יש לעיין במי שכתב פרוזבול ומסר חובותיו לבית דין, ושוב חזר בו ורוצה לקיים בכל חובותיו מצות שמיטת כספים אם יכול לבטל את תוקף הפרוזבול.

אם יש ענין להשמיט חובות בזמן הזה

ובמושכל ראשון היה נראה דכיון דכל ענין הפרוזבול אינו תלוי אלא ברצון המלוה ולא כשאר שטרות שכל תוקפם ועניינם בין אדם לחבירו, אכן אין הפרוזבול אלא כחומר ביד היוצר ברצותו מרחיב וברצותו מקצר, והפה שאסר הוא הפה שהתיר.

ואין זה דומה לגט שלגביו נחלקו הפוסקים אם הבעל יכול לבטלו או שמא אין בידו לבטל אלא את השליח ששלח למסור גט לאשתו, עיין בזה בגיטין (ל"ב ע"ב תוד"ה התם), שאני גט דהוי ספר כריתות, וכל תוקף הגירושין תלויים בעצם הגט שנכתב לשמה, משא"כ בפרוזבול שאין בו אלא גילוי דעת של רצון המלוה, ותלמידי חכמים אינם צריכים לכתוב פרוזבול כלל אלא מסרי מילייהו להדדי, ולדעת כמה ראשונים כך ההלכה בכל אדם בדיעבד, וכן פסק הרמ"א (סימן ס"ז סעיף כ'), ומסתבר שיכול האדם לחזור בו ולבטלו.

אך לכאורה שאלה זו תלויה במה שיש לעיין בכל יסוד דין פרוזבול ותקנת הלל הזקן, האם אכן הכותב הוי ליה כאילו באמת נמסרו חובותיו לבית דין והוא כשליח בית דין לגבותם, או שמא אין כאן אלא תקנה בעלמא, ולא תיקנו אלא שנחשב כעין שמסר שטרותיו לבית דין, ובכח החכמים לתקן שיחשב כאילו מסר שטרותיו לבית דין, והתירו לו לגבות חובותיו.

ולכאורה שאלה זו תלויה בשאלה האם צריך באמת להקנות חובותיו לבית דין בדרכי הקניינים. דהנה בנוסח הפרוזבול של הר"י אלברצלוני, (מובא בספר התרומות שער מ"ה אות י"ז ובב"י חו"מ סי' ס"ז) איתא שהמלוה מקנה חובותיו לבית דין אגב קרקע, וכן הוא בפרוזבול שנערך ע"י הגר"ש סלנט רבה של ירושלים.

אך בדברי כל שאר רבותינו הראשונים, וכן ברוב שטרי הפרוזבול של גדולי ישראל לדורותיהם שתחת ידינו לא מצינו קנין זה, ולא נאמרו בפרוזבול אלא שמוסר לפלוני ולפלוני הדיינים כל חוב שיש לו.

ונראה לכאורה שלדעת הר"י אכן החובות קנויים לבית הדין, וא"כ לכאורה אין ביד המלוה לחזור בו ולבטל את הפרוזבול שלא ברשות בית דין, אבל למנהג העולם ורוב הראשונים והפוסקים אין כאן אלא תקנה בעלמא, ואין הדבר תלוי אלא ברצון המלוה כותב הפרוזבול.

כך נראה לכאורה לענ"ד, ועדיין צריך עיון וחיפוש, ולא נתפנית.

אבינו מלכנו

אבינו מלכנו

א

פונים אנו בימי הדין והרחמים להקב"ה בבקשות ובתפלות "אבינו מלכנו", שהרי אנו קרויים בנים וקרויים עבדים, וכך אנו מתפללים להקב"ה אבינו אתה שהרי בנים אנו ומלכנו אתה שהרי עבדים אנחנו.

אך לכאורה סוגיא ארוכה טופחת על פנינו, הרי נחלקו ר' מאיר ור' יהודה בקידושין (דף ל"ו ע"א) בענין זה. לדעת רבי יהודה "בזמן שנוהגים מנהג בנים קרויין בנים ובזמן שאין נוהגים מנהג בנים קרויים עבדים". ולדעת רבי מאיר בין כך ובין כך קרויים בנים, והלא קיי"ל בכל מקום דר"י ור"מ הלכה כר' יהודה, וא"כ כשאין אנו נוהגים מנהג בנים אין אנו קרויים בנים, ובאיזה זכות אומרים אנו אבינו מלכנו.

אלא שכבר כתב הרשב"א (בשו"ת ח"א סימן קצ"ד ושוב בסימן רמ"ב) דאף דבכל מקום הלכה כר' יהודה, כאן הלכה כר"מ דדייק קרא עי"ש, והדברים מחודשים מאד.¹

ולול"ד היה נראה עפ"י מה דאיתא בספרי (דברים פרשת האזינו פ"א ג') "שחת לו לא בניו מומם, אעפ"י שהם מלאים מומים קרויים בנים לפי

---

¹ אך כבר הבאתי במק"א (מנחת אשר מועדים ח"א סימן ל"ט) מה שלמדתי מדברי רבינו הרמב"ם בג' מקומות דכל כללי הפסק נאמרו רק כאשר נחלקו תנאי ואמוראי בהלכתא פסוקתא ולא במה שנחלקו בעניני מוסר, עבודת ה' וביאור המקראות.

כך כתב בפירוש המשנה במס' סוטה (פ"ג מ"ג) "וכבר אמרתי לך לא פעם שאם נחלקו חכמים באיזה השקפה ודעה שאין תכליתה מעשה מן המעשים הרי אין לומר שם הלכה כפלוגי".

וכך כתב עוד במס' סנהדרין (פ"י מ"ג) "כבר הזכרנו לך כמה פעמים שכל מחלוקת שתהיה בין החכמים ואינה תלויה במעשה אלא קביעת סברה בלבד אין מקום לפסוק הלכה כאחד מהם".

ועוד בה שלישיה במס' שבועות (פ"א מ"ד) "וכבר ביארנו שכל סברא מן הסברות שאין בה מעשה מן המעשים שנחלקו בה חכמים לא נאמר בה הלכה כפלוגי".

הרי לן דקביעת ההלכה אינה באה אלא במחלוקת בעניני המעשים והמצוות ולא כשנחלקו בעניני אמונה וכדו'. ודו"ק בזה.

אבינו מלכנו

דברי רבי מאיר, וכן היה רבי יהודה אומר אין בהם מומים שנאמר 'לא בניו מומם' ונאמר 'זרע מרעים בנים משחיתים' אם כשמשחיתים קרויים בנים אילו לא היו משחיתים על אחת כמה וכמה".

הרי לן בדברי הספרי שרבי יהודה מוסיף על דברי רבי מאיר ומסכים לשיטתו, וזה שלא כדברי הגמ' בקידושין. (ועיין בכס"מ פ"ח ה"א מטומאת צרעת שהספרא סמכא טפי מן התוספתא ומסתמא ה"ה לספרי).

אמנם באמת יש בזה סתירה בדברי הספרי דבפיסקא צ"ו איתא ממש כפי שהובא במס' קידושין ושם בגליון צויין שהספרי הוא מקור מחלוקת זו, ואפשר דמשום כך שינה הגר"א את הגירסא וגרס "וכן היה ר' מאיר אומר" (במקום וכן היה ר' יהודה אומר) ע"ש.

ונראה עוד דמטעם אחר אין הלכה בזה כר' יהודה דהנה בב"ב (י' ע"א) איתא:

"שאל טורנסרופוס הרשע את רבי עקיבא אם אלקיכם אוהב עניים למה אינו מפרנסן... אמר לו ר"ע אמשול לך משל למה הדבר דומה, למלך שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ולא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא דורון הוא משגר לו, ואנן קרויין בנים דכתיב 'בנים אתם לה' אלקיכם".

ואף שטורנסרופוס חזר והקשה דבזמן שאין עושין רצונו של מקום קרויים עבדים ולא בנים, לא מצינו שם שר"ע חזר בו, הרי לן דגם ר"ע נקט דבין כך ובין כך קרויים בנים, ואם אמרו הלכה כרע"ק מחבירו (עירובין מ"ו ע"ב) ק"ו שהלכה כמותו מתלמידיו והרי ר"מ ור"י שניהם תלמידי רע"ק היו מרבתינו שבדרום.

ומשום כ"ז נראה דאף כשאין אנו נוהגים כבנים מ"מ רשאים אנו לומר אבינו מלכנו.

אבינו מלכנו

ב

ומאז אמרתי כונה פשוטה שיש לכוין באמרנו "אבינו מלכנו". אין בעולם כולו מי שרוצה להטיב עם זולתו כמו אב שרחמיו על בנו אהובו. הלא אין רחמים כמו רחמי אב וכל אשר לו ירצה לתת לבנו, אלא שהאב בטבעו מוגבל ביכולתו ולא תמיד ביכולתו לתת את אשר עם לבו.

מאידך, אין בעולם מי שיכול להטיב עם זולתו כמו מלך. כל אוצרות המלוכה בידו, לו הכסף ולו הזהב, ולו מלכות ומלוואה. אלא שלא תמיד יש לו ענין ורצון לתת, ולמה יתן אוצרותיו לכל דורש.

ובכונה זו פונים אנו ומבקשים מהקב"ה, הלא אבינו אתה ורוצה אתה להטיב עמנו, ומלכנו אתה והכל בידך, תבל ומלוואה שלך המה, חננו ועננו.

אלא שלרגע יש לנו להתבונן אם אכן אבינו הוא ורצונו להטיב ומלכנו הוא ובידו להטיב, מי מעכב? אנו מעכבים, כי כך גזרה חכמתו ית"ש שעל החוטא לשוב בתשובה שלימה ורק כך יכופר עון, וכשנשוב אליו ונדבוק בו יחוננו ויברכנו ברכות שמים מעל עד בלי די.

אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים

עשה עמנו צדקה וחסד והושיענו

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

